

Državni izpitni center

JESENSKI ROK

SLOVENŠČINA

≡ Izpitna pola 1 ≡

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Petek, 27. avgust 2004

SPLOŠNA MATURA

RAZPRAVLJALNI ESEJ

SVOBODA MIŠLJENJA IN ODLOČANJA

V eseju je kandidat skušal

A razložiti in utemeljiti, kaj oz. kdo prebivalcem krati svobodo mišljenja in odločanja ter zakaj;

do 4 + do 4 točke

za **razlago z utemeljevanjem**, kaj oz. kdo jim krati svobodo ter zakaj, npr.: V "novem svetu" je bil vzrok nesvobode družbeni sistem, ki je vsakemu posamezniku določal njegovo mesto. V tej družbi ni bilo prostora za svobodno razmišljanje, še manj za samostojno odločanje, kajti v zavodih za razplajanje in prilagajanje je bil vsakdo določen že z zarodkom po kastnem sistemu od alf do epsilonov. Od rojstva naprej so otroke vzgajali in prilagajali s hipnopedijo. Sugestije, ki so jih otroci poslušali v določenem časovnem zaporedju od najnežnejšega otroštva, so jim določale mišljenje in jih popolnoma prilagodile določeni kasti. Znotraj svojega sveta je bil vsakdo "srečen". S takšnim sistemom je družba težila k popolni urejenosti, vendar v njej ni bilo prostora za junaštvo, veliko ljubezen, pravo umetnost (Shakespeara) in za vero. Če pa se je komu kdaj pripetilo kaj neprijetnega, se je s pomočjo some, čudežnega mamila, razbremenil težav in po nekaj urah znova pristal v svetu, ki mu je pripadal.

Prebivalcem trdnjave Alamut je kratil svobodo mišljenja in odločanja Hasan Ibn Saba ali Seiduna, veliki voditelj izmailcev, ljudski prerok. Ta je izrabil naivnost in slepo vdanost ljudi, da je izpeljal svoj dolgoletni veliki načrt postati najmočnejši in premagati vse sovražnike s peščico mož, ki bi bili pripravljeni iti za svojo vero prostovoljno v smrt. Smrt vsakega takšnega posameznika bi za Seiduno pomenila veliko zmago. Zato so bili vsi vojaki v trdnjavi vzgojeni v popolni pokorščini do svojega voditelja. Disciplina je bila stroga, kdor jo je prekršil, je bil kaznovan. Najvišjo stopnjo vdanosti so mu izkazovali fedaiji, junaški mladeniči, ki so bili vzgojeni v vzdržnosti in popolnem obvladovanju svojega telesa. Ko jim je Seiduna v "rajskih vrtovih" dovolil odkriti slasti ljubezni, so bili za vrnitev v raj pripravljeni storiti vse, celo želeli so si smrti;

(do 2 + do 2 točki)

za **preprosto razlago**, npr.: V romanu Krasni novi svet je prebivalcem kratila svobodo družbena ureditev. Vsakdo je imel določeno mesto v svoji kasti in vsi so se čutili srečne, ker so bili tako naučeni. Nadzorniki so skrbeli za red, in če je kdo kazal znamenja drugačnosti, so takoj "poskrbeli" zanj. Voditelji družbe niso želeli nobene spremembe. V trdnjavi Alamut je bil Hasan Ibn Saba tisti, ki je kratil svobodo svojim vojakom. Želel je uresničiti svoj načrt, zato je izšolal skupino fedaijev, junaških borcev, ki so mu bili popolnoma vdani in so bili zanj pripravljeni storiti vse, celo umreti;

(1 + 1 točka)

za **navedbo ugotovitev brez razlage**;

8 točk

B razložiti, kako Bernard, Helmholtz in Ibn Tahir spoznajo, da so le igrača nekega sistema oz. ideje, in kaj se z njimi potem zgodi;

do 3 + do 3 + do 3 točke

za **razlago** o usodi vsakega posameznika ob spoznanju, da je igrača sistema oz. ideje, in kaj se z njim potem zgodi, npr.: V obeh pripovedih so le redki spoznali svojo ujetost v nesvobodo. V romanu Krasni novi svet sta bila to Bernard in Helmholtz. Postala sta prijatelja, lahko sta si zaupala težave, ki sta jih imela zaradi drugačnosti. Bernard se je

počutil odrinjenega zaradi svoje telesne hibe, saj je bil manjše rasti kot drugi pripadniki njegove kaste, Helmholtz pa je imel težave zaradi preobilja pameti. Oba sta se veliko bolj zavedala sebe, kot je bilo v sistemu dovoljeno. Čutila sta, da sta utesnjena, zaželela sta si svobodnega razmišljanja. Helmholtz si je drznil po svoje prikrojiti pesem na predavanju o čustvovanju, Bernard je javno izrazil kakšno svojo misel. Njuna nepopolna ukalupljenost v sistem se je še bolj pokazala, ko se je v njihovem svetu znašel "Divjak", človek iz "barbarske" civilizacije. Skupaj so veliko razmišljali o življenju in njegovih vrednotah, skupaj so prebirali Shakespeara in nad močjo njegove besede se je še posebej navduševal Helmholtz. Vse to početje je bilo v civilizaciji novega sveta prepovedano. Kdor ni bil popolnoma prilagojen skupnosti, jo je moral zapustiti. Helmholtza in Bernarda so kazensko poslali na otoke. Ibn Tahir je spoznal resnico o svoji zaslepljenosti po golem naključju. Seiduna ga je poslal umoriti velikega vezirja Nizama al Mulka, svojega največjega sovražnika. Ibn Tahir je nalogo izpolnil, a pred smrtjo mu je veliki vezir razkril resnico o Seidunovem raju in skrivnost izmailstva. Razočaranje mladega fedaija je bilo neizmerno. Na vezirjevo zahtevo je ostal živ. Vrnil se je na Alamut, da bi umoril Seiduno, kar naj mu po spoznanju o svoji zaslepljenosti ne bi bilo težko storiti. Na Alamutu pa mu je Seiduna razkril svojo idejo in vzrok svojega poslanstva. Ibn Tahir ga je razumel in mu odpustil. Tudi Seiduna je spoznal veliko moč mladega človeka, njegovo vedoželjnost in željo po življenju. Ibn Tahir je s Seidunovim blagoslovom zapustil Alamut kot filozof Avani;

9 točk

C primerjati, kako zaradi svojih značajev doživijo razplet svoje usode;

do 6 točk

za **primerjavo značajev in doživetja razpletov usod**, npr.: Vsi trije so izredno pametni, nadpovprečni in drugačni od ostalih. Človeško sta si veliko bliže Helmholtz in Ibn Tahir. Oba sprejemata stvari zavestno, sta odločna in pogumna, zvesta prijatelja svojim tovarišem. Oba sta tudi pesnika. Bernard pa je podoben otroku, ki si je sicer upal pokazati svoj pogum, ko pa ga doleti kazen, se nebogljenost razjoče. Zato Helmholtz in Ibn Tahir podobno doživita tudi razplet svoje usode. Helmholtz se veseli ostrega podnebja Falklandskih otokov, kjer bo lahko bolje pisal, Ibn Tahir pa se veseli novih življenjskih spoznanj. Bernard se nad svojo usodo najprej bridko razjoče, potem pa se pomiri in vdano sprejme odhod na otok;

6 točk

Č razmisliti o tem, kaj mu romana povesta o svobodi mišljenja in odločanja v današnjem svetu;

do 5 točk

za **poglobljeno razmišljanje z razlago**;

(do 3 točke)

za **preprosto razmišljanje z razlago**;

(do 2 točki)

za **preprosto razmišljanje brez razlage**;

5 točk

D do 2 točki za celostni vtis, kadar bi esej po prav dobri ali odlični holistični oceni zaslužil za vsebino več, kot znaša seštevek točk po analitični oceni.

2 točki

POZOR!

- Ocenjevanje nalog z **manj kot 600 besedami**:

a) *vsebina*: točke dodajamo po točkovniku,

b) *jezik*: število možnih točk za jezikovno pravilnost, slog in zgradbo ustrezno znižujemo, in sicer:

Število besed	Jezik. p.	Slog	Zgradba
600–450	6	5	5
-----	-----	-----	-----
449–300	4	4	4
-----	-----	-----	-----
299–150	2	2	1
-----	-----	-----	-----
pod 150	1	1	0

- Pri sklanjanju in tvorbi svojilnega zaimka imena Abu (Abu Ali) enakovredno ocenjujemo rabo glasovne ali ničte končnice oz. obrazila. Pri drugih imenih enakovredno upoštevamo rabo v romanu ali prilagoditve veljavnemu pravopisu.
- Krasni novi svet/krasni novi svet, Država/država, Civilizacija/civilizacija – veliko oziroma malo začetnico (konverzijo) upoštevamo z ozirom na sobesedilo.
- S Helmholtzem, s Fritzem

INTERPRETATIVNI ESEJ

Aldous Huxley: Krasni novi svet (odlomek)

Aldous Huxley: Krasni novi svet. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003. 212–216

POZOR!

- Ocenjevanje nalog z **manj kot 600 besedami**:
 - a) *vsebina*: točke dodajamo po točkovniku,
 - b) *jezik*: število možnih točk za jezikovno pravilnost, slog in zgradbo ustrezno znižujemo, in sicer:

Število besed	Jezik. p.	Slog	Zgradba
600–450	6	3	2
449–300	4	2	2
299–150	2	1	0
pod 150	1	1	0

V eseju je kandidat skušal

A primerjati novi in stari svet;

do 3 + do 3 točke

za širšo **primerjalno predstavitev**, npr.: Za novi svet je značilna stalnost, življenje posameznika in celotne družbe je načrtno vodeno in obvladovano. Ljudje so srečni, saj dobijo, kar si poželee. V tem svetu ni bolezni in nevarnosti, ni strahu pred smrtjo, vladata vsesplošna nevednost in »sreča«, v njem ni prave ljubezni in svobode. Človekova čustva in strasti so obvladani, zato ni nesrečnih ljudi. K občutku sreče pripomore tudi soma. Za stari svet pa je v nasprotju z novim značilna nestalnost, boj s skušnjavami, udarci strasti in usode. Stari svet pozna možnost prave ljubezni in svobode ter individualnega spoznavanja resnice in dvome;

(do 3 točke)

za **posplošeno primerjavo**, npr.: V novem svetu je vse določeno in nadzorovano: človekovo delo, čustva in strasti; v starem vsak išče svojo pot do resnice, človek se bojuje s skušnjavami, boji se smrti in udarcev usode;

6 točk

B razložiti in utemeljiti z navedki, ali v obeh svetovih lahko nastane prava umetnost;

do 6 točk

za **utemeljeno razlago**, npr.: V novem svetu je umetnost v službi ideološko predvidene stabilnosti in sreče na poenostavljeni ravni človekovih čutnih in čustvenih potreb. Na to kažejo čutni filmi in preproščina pesemskih besedil. »A takšno ceno moramo pač plačati za stabilnost. Izbirati je treba med srečo in tistim, čemur so ljudje včasih rekli visoka umetnost. Žrtvovali smo visoko umetnost. Namesto nje imamo čutne filme in dišavne orgle.« / »Kako bi mogel pričakovati, da bodo delte razumeli, kaj je svoboda! Ali pa še celo, da bodo razumeli Othella!« Prava umetnost je možna le v starem svetu, za katerega so značilni svoboda, dvom in iskanje resnice, boj z zlo usodo in udarci strasti. »Zadovoljstvo nima tistega bleska kakor boj z zlo usodo, ni tako slikovito, kakor je spopad s skušnjo ali pa usoden poraz spričo udarcev strasti in dvoma. Sreča ni nikoli veličastna.« / »Ker naš svet ni več tisti svet, v katerem je živel Othello. Avtomobilov ne moreš delati brez jekla, brez družbene nestalnosti pa ne tragedij.«

6 točk

C iz poznanja celotnega romana določiti vlogo oseb iz odlomka;

do 2 + do 2 + do 2 + do 2 točki

za **določitev vlog oseb iz odlomka**, npr.: Mustafa Mond je namestnik svetovnega nadzornika za Zahodno Evropo in v tej vlogi zagovarja, razlaga in uresničuje ideologijo novega sveta. Postavlja zakone in jih krši, saj npr. pozna Shakespeara. John je v novi civilizaciji oporečnik, predstavlja stari svet, je naravno rojen, pozna indijansko kulturo in se navdušuje nad Shakespearom. Bernard Marx je skesanec. Je telesno šibkejši kot drugi pripadniki njegove kaste in nesamozavesten posebnost, ki dvomi o novi civilizaciji. V London je pripeljal Johna, zato je bil nekaj časa popularen. Zaradi drugačnosti mu grozi kazen, zato klečeplazi. Helmholtz Watson je izredno inteligenten in uveljavljen pripadnik elitne kaste. Ukvarja se s pisanjem vzgojnih gesel, njegovi pesniški poskusi so borni, čeprav teži k bogatejšemu in polnejšemu življenju;

8 točk

Č razložiti, ali so osebe iz odlomka srečne oziroma zadovoljne, in se izreči, ali bi bili v takem svetu srečni vi;

do 2 + do 2 + do 2 +
do 2 točki

za **utemeljeno razlago**, ali so osebe iz odlomka srečne oziroma zadovoljne, npr.: Osebe iz odlomka niso srečne oziroma zadovoljne. Mustafa Mond ve za resnico o navidezni sreči novega sveta. Svojo vodilno vlogo razume kot žrtev za srečo drugih. Helmholtz Watson je nezadovoljen s svojim delom, ker ga ne zadovoljuje raven umetniških izdelkov. Rad bi presegel zaukazano povprečnost. Bernard Marx ni zmožen živeti svoje drugačnosti v tem okolju in hkrati nima poguma, da bi v drugem okolju zaživel pristnejše življenje. Za Johna je nova civilizacije grozna, saj se ne strinja s somo, svobodno ljubeznijo, delitvijo ljudi na kaste ...

do 2 točki

za **utemeljeno izjavo**, ali bi bil v takem svetu srečen, npr.: Če bi bil v novem svetu rojen, bi bil najbrž srečen, saj drugačnega življenja ne bi poznal;

10 točk

D do 5 točk za ustvarjalnost kandidatove ubeseditve ob upoštevanju celostnih meril za prav dobro ali odlično oceno in kadar ocenjevalec presodi, da v eseju obstajajo naslednje prvine:

do 2 točki

za splošen vtis o vsebinski izvirnosti oziroma prepričljivosti, čeprav kandidat ni razpravljal o vseh navedenih vprašanjih;

1 točka

za izvirne učinke v zgradbi besedila (samo, kadar kandidat doseže najmanj 2 standardni točki za zgradbo);

do 2 točki

za izviren, domiselni slog (npr. raba osebno izbranega besedišča, uspešni poskusi figurativnega oblikovanja – samo, kadar kandidat doseže vsaj 6 točk za jezikovno pravilnost).

5 točk